

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ ІНКЛЮЗІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ У ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Інклюзивне повоєнне відновлення України – це комплексний, системний процес відбудови держави після збройного конфлікту (воєнного стану), що здійснюється на засадах рівності, відсутності дискримінації, участі та доступності, і має на меті забезпечення гідного рівня життя, соціальної згуртованості та рівноправного залучення всіх соціальних груп до економічного, соціального, культурного й політичного життя країни. Вказаний процес повоєнної відбудови України має відбуватися на нормативно-правових засадах, в різних вимірах та на декількох рівнях (національному, регіональному, індивідуальному).

Нормативно-правові база, на якій має базуватися інклюзивне повоєнне відновлення України, заходиться у стані розробки. В Україні було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366 Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період

до 2030 року, яка діє в редакції від 25 березня 2025 року [1]. На підставі Указу Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022 було створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни (далі – Рада), яка є консультативно-дорадчим органом при Президентові України та діє на підставі Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни (далі – Положення). Згідно з п. 3 Положення, основними завданнями Ради є: «розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема, передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини тощо» [2].

Інклюзія – це система соціальних, правових, економічних і культурних заходів, спрямованих на повне та рівноправне залучення всіх осіб, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи соціального статусу, до участі в суспільному житті з метою забезпечити гідні умови життя та рівні можливості для всіх соціальних груп.

Ключові принципи інклюзії в соціальній сфері

1. Рівність і відсутність дискримінації. Вказаний принцип проявляється через забезпечення рівних прав, можливостей і ставлення до всіх людей незалежно від статі, віку, стану здоров'я, етнічного походження, релігії, соціального статусу тощо.

2. Доступність та універсальний дизайн послуг. Створення фізичного, інформаційного, освітнього та соціального середовища, яке є доступним для кожного.

3. *Усунення бар'єрів.* Активне виявлення та усунення фізичних, соціальних та психологічних бар'єрів, що перешкоджають повноцінній участі людей в суспільстві. Освітня безбар'єрність. Три основні цілі Міністерства освіти України: можливість дорослих, молоді та дітей використовувати всі види та форми освіти; задоволення особливих освітніх потреб всіх учасників освітнього процесу; створення інклюзивного освітнього середовища.

4. *Участь і партнерство усіх соціальних груп у прийнятті рішень.* Забезпечення реальної участі всіх соціальних груп у прийнятті рішень, плануванні та реалізації суспільних процесів.

5. *Індивідуальний підхід та підтримка.* Надання підтримки, що враховує потреби конкретних осіб або груп, для забезпечення їх повноцінної участі в суспільному житті.

6. *Повага до різноманітності та людської гідності.* Визнання цінності кожної людини та позитивне ставлення до соціальної, культурної і фізичної різноманітності.

Основні завдання інклюзії в соціальній сфері

1. *Створення ефективної системи соціального захисту.* Забезпечення рівномірного доступу до ресурсів і можливостей між різними регіонами та соціальними групами (внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю, ветерани, багатодітні родини тощо); зниження ризику поглиблення розриву між забезпеченими верствами населення та малозабезпеченими.

2. *Відновлення людського капіталу.* Створення необхідних умов для подолання масової міграції, втрати кваліфікованих кадрів і освітнього потенціалу; врегулювання на законодавчому рівні системи охорони психічного здоров'я для підвищення якості психологічної та психіатричної допомоги особам, які отримали психологічні травми, посттравматичний стрес та психічні розлади через війну; організація масштабної психосоціальної підтримки населення; відновлення довіри до соціальних інституцій.

3. *Інклюзія вразливих груп.* Створення державних програм для відновлення людей з інвалідністю, ветеранів, жінок, молоді, літніх людей; необхідність розвитку інфраструктури доступності та інклюзивної освіти/працевлаштування; подолання стигматизації та дискримінації окремих соціальних груп.

4. *Соціальний захист і охорона здоров'я.* Необхідність відновлення та розвантаження системи охорони здоров'я та соціальних служб; необхідність підвищення рівня забезпечення соціальних гарантій, виплат і послуг для постраждалих; необхідність модернізації систем соціального страхування та медичного обслуговування тощо.

5. *Розвиток інклюзивної інфраструктури та цифрових сервісів.* Облаштування пандусів, ліфтів, адаптованих санвузлів, навігаційних систем для людей з порушеннями зору і слуху; створення безбар'єрного громадського транспорту (низькопідлогові автобуси, тактильна розмітка, звукове супроводження); розроблення доступних онлайн-сервісів (державні послуги, е-освіта тощо), адаптованих для людей з різними потребами; створення центрів соціальної інтеграції, психологічної допомоги, перекваліфікації та працевлаштування; залучення місцевого населення і представників вразливих груп до планування інфраструктурних проєктів.

6. *Підготовка кадрів, здатних працювати в інклюзивному середовищі.* Розроблення навчальних програм з інклюзивної освіти, соціальної роботи, психології, медицини та публічного адміністрування на принципах рівності та відсутності дискримінації; підвищення кваліфікації існуючих кадрів через впровадження міждисциплінарного підходу, тобто навчання роботі в командах, що включають різних фахівців (соціальних працівників, лікарів, психологів, педагогів); формування інклюзивного мислення та етичних компетентностей, а саме розвиток емпатії, толерантності, вміння взаємодіяти з людьми різних соціокультурних груп; мотивація та підтримка кадрів – впровадження системи стимулів, менторства та супервізії для працівників інклюзивної сфери.

7. *Сприяння рівномірному регіональному розвитку.* Подолання ризику маргіналізації зруйнованих або деокупованих територій; розробка комплексної регіональної політики, що забезпечить соціальну згуртованість населення тощо.

Отже, впровадження вказаних принципів і завдань дозволить не лише відновити соціальну сферу, а й закласти основу для довгострокового сталого розвитку України, де кожен громадянин матиме рівні можливості для повноцінної участі в суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366. Дата оновлення: 25.03.2025 р. № 294-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.09.2025)

2. Про Національну раду з відновлення України від наслідків війни: Положення, що затверджене Указом Президента України від 21.04.2022 р. № 266/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> (дата звернення: 12.09.2025)